

VOLSKÉ PŘÍPŘEŽE U DĚLOSTŘELECTVA

1. ČS. ARMÁDNÍHO SBORU NA JAŘE 1945

MILAN KOPECKÝ



KOPECKÝ, M.: Ox Teams in the Artillery of the 1st Czechoslovak Army Corps in Spring 1945. *Vojenská história*, 2, 30, 2026, pp 121-134, Bratislava.

In late March and early April 1945, units of the 1st Czechoslovak Army Corps faced a shortage of transport assets, compounded by difficulties on the lines of communication between the unloading station at Humenné and the front-line sector near Liptovský Svätý Mikuláš. It was also clear that in the planned offensive along the Váh River, part of the Czechoslovak artillery would have to cross the ridges of the Great and Little Fatra, solely via mountain trails. Consequently, on the orders of the corps commander, rear-service officers very quickly mobilised approximately 200 ox teams (auxiliary draught animals). Thanks to the efforts of these draught animals and their civilian handlers, dozens of 76mm anti-tank guns and 120mm mortars could be transported to elevations exceeding 1,400 metres above sea level. The mobilisation of such a large number of animals and civilian personnel created difficulties in supplying them with fodder and food, which had to be addressed by the rear-service officers of the corps and brigades. Exhausted and sick animals also frequently had to be replaced. After the 1st Czechoslovak Army Corps began its advance into Moravia, all the animals and their handlers were released from military service. This work is based on a synthesis of documents from the Military Central Archive–Military Historical Archive in Prague and several other sources.

Keywords: 1st Czechoslovak Army Corps, ox teams, artillery; Little Fatra and Great Fatra; Liptovský Svätý Mikuláš.

DOI <https://doi.org/10.69809/vojhist.2026.30.2.6>

Problematiku použití volských přípřeží jako dopravního prostředku u jednotek 1. čs. armádního sboru v roce 1945 několikrát zmínil Bohumil Klípa v závěrečné části dnes již klasického trísazkového díla *Za svobodu Československa*.¹ Vzhledem k tomu, že hlavním posláním jeho knihy bylo poskytnout co nejširší popis operací čs. jednotek, nevěnoval z pochopitelných důvodů tématu příliš prostoru. Pro účely této práce bylo tedy nezbytné prozkoumat veškeré fondy Vojenského ústředního archivu – Vojenského historického archivu v Praze, které se týkají činnosti dělostřelectva 1. čs. armádního sboru v SSSR a jeho zásobování v období od března do května 1945. Na základě nalezených archiválií ve fondech pak byla provedena syntéza poznatků a následně vznikl níže uvedený text, který byl zpestřen mimo jiné i krátkým zápisem z dobového soukromého deníku a poválečnou vzpomínkou účastníka bojů.

Náhradní a do jisté míry improvizovaná řešení v oblasti jakéhokoli transportu (přepravu vojenských jednotek nevylučuje) vznikají ze tří hlavních důvodů. První představuje nedostatek používaných dopravních prostředků, druhým je nedostatek pohonných hmot pro tyto prostředky a jako třetí důvod může působit nevhodný stav komunikací, případně jejich částečná či úplná absence. Tato práce se věnuje právě takovému případu, kdy řada navzájem provázaných okolností způsobila, že i v závěru 2. světové války byla u 1. čs. armádního sboru v SSSR (dále 1. čs. sbor) nasazena k přepravě dělostřelectva a zásob ve značné míře i volská spřežení.

¹ ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumil. *Za svobodu Československa – Svoboda se zrodila v boji*, svazek III. Praha : Naše vojsko, 1960, s. 432 a 433. Autorem citované kapitoly je Bohumil Klípa.

Během druhé poloviny března 1945 se u jednotek 1. čs. sboru, který se v té době připravoval k finálnímu útoku na Liptovský Svätý Mikuláš (dnes Liptovský Mikuláš), sešly všechny výše uvedené faktory. Zejména dělostřelecké pluky čs. sboru dlouhodobě trpěly nedostatkem automobilů u motorizovaných oddílů i koní u oddílů, které byly odkázány na hipomobilní trakci.² Druhý negativní faktor začal působit 22. března ve večerních hodinách, kdy jarní vody zbořily most přes řeku Ondavu poblíž obce Podčičeva, čímž došlo k přerušení poslední komunikační linie mezi jednotkami 1. čs. sboru u Liptovského Sv. Mikuláše a zásobovací základny u vykládací železniční stanice Humenné. Protože se kritickou situací místním i okresním národním výborům v oblasti nedařilo řešit, musel být k Ondavě o dva dny později vyslán sborový ženijní prapor s mostní soupravou. Zřízení mostů přes Ondavu mimo jiné znemožnilo i přísun sedmi desítek nákladních automobilů typu Studebaker US6 a téměř dvou desítek lehkých terénních vozů Willys MB, které 24. března dorazily vlakem do Humenného a mohly alespoň částečně doplnit nedostatečné počty vozidel. Celková situace se začala zhoršovat také proto, že přetnutím zásobovací trasy se u frontových jednotek začaly krátit i zásoby automobilových pohonných hmot (dále APH). Dne 22. března hlásil týl sboru u jednotek 65 tun APH, 26. března jen 61 tun APH a o den později pouze 53 tuny. Ačkoli se 28. března ke sboru, nehledě na stále neobnovené mosty, podařilo převést po prodloužených objízdných trasách tolik paliva, že se zásoby zvedly na 79 tun, bylo toto množství před nastávajícím útokem a následným postupem o desítky kilometrů na západ zcela nedostačující, nehledě na to, že prodloužením tras vzrostla i spotřeba paliva zásobovacích kolon. Vozidla sboru totiž od 28. března spotřebovávala přibližně 17 tun APH denně.³

Ačkoli se logicky nabízel místo nedostávajících se motorových vozidel ve zvýšené míře použít koňská spřežení, naráželi tyloví důstojníci na jejich nedostatek a většinou dokázali denně zabezpečit nákup pouze jednotlivých zvířat. Navíc za ně civilnímu sektoru platili značně vysoké částky.⁴

Proto bylo nutné sáhnout k radikálním opatřením, která by všechny nedostatky alespoň dočasně řešila. Ta poněkud překvapivě nepřišla z velitelství či štábu týlu 1. čs. sboru, ale bylo tomu naopak. Dne 30. března 1945 ve 14.00 obdržel štáb týlu sboru následující rozkaz, vydaný přímo zastupujícím velitelem sboru brigádním generálem Bohumilem Bočkem:

„Velitel sboru nařídil:

1) Obrátiti se ihned na Okresní národní výbor Liptovský Hrádok a obecní NV [Národní výbor – pozn. aut.] Hybe, Východná, Kráľova Lehota a přilehlých obcích s požadavkem podle zákona o obraně státu o přistavení 200-250 párů volů s povozy a krmivem na 5 dní. Přípřež⁵ soustřediti dnešního dne do 20 hod. na pile Liptovský Hrádok.

2) Za účelem rychlého provedení rozkazu odjed'te ihned k ONV [Okresní národní výbor – pozn. aut.] Liptovský Hrádok. Vezměte s sebou jednoho zástupce a objed'te s ním místní NV.

² Například 3. dělostřelecký pluk disponoval pouze 45 % předepsaného stavu motorových vozidel a 86 % předepsaného stavu koní. Motorizovaný houfnicový oddíl se tedy musel přesouvat ve dvou sledech. Ani u 4. protitankového dělostřeleckého pluku nebyla situace lepší, protože i jeho motorová vozidla byla na 50 % stavech. VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 54, i.č. 556, Měsíční hlášení dělostřelectva 3. čs. sam. brigády o činnosti vlastního i nepřátelského dělostřelectva. 1945: Leden-duben. Měsíční hlášení o činnosti vlast. děl. z 27. března 1945.

³ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – týl, kart. 13, i.č. 107, Válečný deník 1. čs. armádního sboru-týl, 1945-březen, zápisy z 22. až 28. března 1945.

⁴ Například za 22. března týl sboru zaplatil za dva koně a jeden vůz 23.500 korun, 23. března za sedm koní a jeden postroj 99 000 korun, 24. března za sedm koní, postroje a jeden vůz 46 600 korun. Tamtéž, zápisy z 22., 23. a 24. března 1945.

⁵ Pojem přípřež znamená civilní potah včetně vozků, kteří pro vojsko zabezpečují dopravu do jen určité vzdálenosti od svých domovů a pak se vrací zpět. Na novém místě si pak vojsko opatřuje další přípřež.

Nezapomeňte na trestní následky v případě neprovedení rozkazu.

Vezměte s sebou 5 automatčků.⁶

3) Proveďte v dohodě s veliteli týlů 1. a 3. a 4. brigády.

Rozdělení příprěže na brigádách bude provedeno až po soustředění.

4) Proveďte urychleně, jelikož jde o splnění důležitého operačního rozkazu.

5) Výsledek hlaste veliteli týlu sboru na pozorovatelnu v 18.00 přes 31 [Pravděpodobně kód spojovací linky – pozn. aut.].

Gen. Boček, kpt. Hübner“⁷

Tento rozkaz převzali přednosta 1. oddělení (pro věci organizační, plánovací) týlu sboru major Antonín Holba a přednosta 5. oddělení (finanční) týlu sboru nadporučík Karel Platzek, protože v té době velitel týlu sboru major Josef Slabý odjížděl na pozorovatelnu velitele sboru do Veterné Porúbky.⁸ Ačkoli zápisy ve válečném deníku sboru jsou místy zlomkovité a není v nich výslovně uvedeno, kteří důstojníci týlu jednali s národními výbory, další vývoj událostí je zachycen poměrně přehledně. V 18.30 došlo na štáb týlu telefonické hlášení nadporučíku Platzkovi, že mezi 22.00 – 23.00 bude v Liptovském Hrádku na pile soustředěno 193 párů volů s příslušnými povozy. V 19.00 vydal velitel týlu, který se stále nacházel na pozorovatelně velitele sboru, další rozkaz pro majora Holbu, aby ze soustředěných příprěží přidělil týlu 1. čs. brigády 58 párů volů, z toho brigádnímu dělostřelectvu 32 párů, týlu 3. čs. brigády 50 párů volů, z toho dělostřelectvu 37 párů. K týlu 4. čs. brigády a jejímu dělostřelectvu mělo být přiděleno naprosto stejné množství, jako 1. čs. brigádě. Prázdná sprežení měla být využita k dopravě stavebního dřeva do prostoru Kanská podle dispozic ženijního důstojníka sboru, neboť se zde upravovala cesta pro potřeby čs. jednotek. Velitelé týlu měli příprěže určené pro dělostřelectvo 1. a 3. čs. brigády nasměrovat do obce Žiar, příprěže pro dělostřelectvo 4. čs. brigády do Liptovského Hrádku.

Ve 22.00 hod. se velitel týlu sboru vrátil z pozorovatelnou velitele sboru. Při zpáteční cestě provedl kontrolu na pile v Liptovském Hrádku a zjistil, že dosud nedorazil ani jediný vůz, a dokonce ani nepozoroval, že by se nacházely někde na trase. Proto nařídil ihned do každé okolní vesnice vyslat skupiny deseti automatčků pod velením trofejního důstojníka sboru majora Josefa Chalupného, přednosta 3. oddělení štábu sboru štábního kapitána Otty Hellera, pobočníka velitele týlu kapitána Edmunda Markoviče a nadporučíka Václava Kužela. Tyto skupiny zde měly provést násilnou mobilizaci volských příprěží.⁹

Výsledek rozkazu se projevil téměř ihned. Už v jednu hodinu po půlnoci na 31. března se v Liptovském Hrádku podařilo nashromáždit 45 párů volů s vozy, které byly odeslány pod ochranou vojáků 1. čs. brigády do Žiaru. Další příprěže následovaly v rychlém sledu, přičemž některé odcházely do Žiaru přímo z Liptovské Kokavy a Pribyliny.

Okolo 8.00 velitelství týlu sboru sumarizovalo výsledek „násilného nájmů“ volských příprěží takto:

Nadporučík Kužel /do 04.00/ odeslal z Východné 46 párů volů s postroji a vozy, z Hybe 48 párů volů s postroji a vozy

a) Štábní kapitán Heller /do 02.00/ odeslal z Liptovské Kokavy 56 párů

b) Kapitán Markovič /do 7.30/ odeslal z Pribyliny 25 párů

⁶ Automatčků je historický název pro samopalníka, zpravidla používaný v dokumentech 1. čs. armádního sboru.

⁷ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – týl, kart. 17, i.č. 127, Přílohy k válečnému deníku 1. čs. armádního sboru-týl, 1945-březen III. část, příloha č. 229. Kapitán Boris Hübner plnil funkci zbrojního důstojníka sboru.

⁸ Jednotky 1. čs. armádního sboru toho dne zahájily finální útok na Liptovský Sv. Mikuláš.

⁹ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – týl, kart. 13, i.č. 107, Válečný deník 1. čs. armádního sboru-týl, 1945-březen, zápisy z 30. března 1945.

Celkem se podařilo získat 175 párů s povozy. Ty už během noci bez prodlení směřovaly do Žiaru s určením pro dělostřelectvo 1. čs. brigády (50 párů), pro dělostřelectvo 3. čs. brigády (73 párů). Dalších 51 párů odešlo ke 4. čs. brigádě do Beňadikova a do Veterné Porúbky. Tím bylo téměř veškeré množství rozděleno. Válečný deník sboru poté zaznamenal, že: „*Velitel sboru s velkým uspokojením převzal hlášení velitele týlu o násilné mobilizaci příprěží a o skvělém výsledku. Na Veternou Porúbku-Žiar jdou nepřetržité volské kolony se střelivem. Dělostřelectvo za pomoci volských potahů vytaženo do palpostů na jinak nesjízdných cestách. Volské příprěže se osvědčují skvěle.*“¹⁰

Z úhlu pohledu týlových důstojníků jednotlivých brigád se však situace nevyvíjela až tak přímočaře. Jejich zápisy potvrzují, že volské příprěže přibývaly v Liptovském Hrádku po částech a mnohdy nebylo úplně jasné, kolik jich je ještě na cestě. Například veliteli týlu 3. čs. brigády nadporučíku Zoltánu Wollnerovi sdělil 30. března velitel týlu sboru, že na parní pile v Liptovském Hrádku bude v noci pro brigádu k dispozici 77 párů volských potahů. Proto nadporučík Wollner vydal rozkaz přednostovi 1. oddělení týlu 3. čs. brigády poručíku JUDr. Ludvíku Kleinbergovi, aby se vydal v doprovodu četaře Viléma Immerguta toto množství převzít. Poté, co se oba dostali na místo, zjistili, že na místě je pouze 46 párů, a to pro potřeby 1. i 3. čs. brigády dohromady. Po vzájemné domluvě s poručíkem Václavem Messnerem, přednostou 1. oddělení týlu 1. čs. brigády, si toto množství rozdělili v poměru 20 párů pro 1. čs. brigádu a zbylých 26 párů pro 3. čs. brigádu. Poručík JUDr. Kleinberg se s četařem Immergutem nad ránem 31. března ve 2.45 vrátili do Žiaru s tím, že se čekají další příprěže.¹¹ Záhy se také ukázalo, že vysoká rychlost, se kterou týloví důstojníci voly mobilizovali, taktéž způsobila, že jejich poháněči s sebou nepřipravili dostatečné množství krmiva, zejména sena. Bohužel vojáci opomněli (a možná ani nevěděli), že se příprěže zabírají na delší dobu, nebo jejich majitelům nedali dostatečné množství času k tomu, aby seno s sebou vzali.¹²

Pro použití příprěží vydal štáb dělostřelectva 1. čs. sboru dne 1. dubna rozkaz, ve kterém mimo jiné nařizoval opatřit volskými potahy baterie 76mm protitankových děl, určených pro přímou střelbu z postavení bezprostředně za liniemi pěchoty. Přesun z prostoru Žiar dále na západ měl být proveden za tmy, bez světla a hluku. Motorová vozidla mohla po cestě Žiar – Jalovec vyrazit až bezprostředně před zahájením útočné činnosti.¹³

V době, kdy se první volské příprěže dostávaly k prvosledovým jednotkám, se frontová linie na úseku 1. čs. armádního sboru nacházela na čáře: Beniky – 400 m jižně Bobrovček – 400 m jižně Jalovec – 100 m západně kóty 676,8 – kóta 706 – kóta 729,4 – kóta 748–500 m východně Liptovského Sv. Mikuláše. Čs. jednotky se po počátečním postupu během 31. března zastavily a odpoledne odrazily masivní německý protiútok za podpory samohybných děl ve směru Jalovec a kóta 828. Ve dnech 1. až 3. dubna zaujaly dočasnou obranu, zatímco Němci vedli už slabší lokální protiútoky. Během 3. dubna se začaly objevovat náznaky, že se nepřítel, představovaný 320. divizí lidových granátníků a jejími posilovými prostředky, chystá k ústupu. To se 4. dubna skutečně stalo a jednotky 4. čs. brigády ve spolupráci s 24. střeleckou divizí Rudé armády očistily Liptovský Sv. Mikuláš od zbytků nepřítele a tím dokončily jeho osvobození. Síly 1. a 3. čs. brigády současně vyrazily vpřed a do

¹⁰ Tamtéž, zápisy z 31. března 1945.

¹¹ VÚA-VHA Praha, f. SSSR VII – 3. čs. sam. brigáda, kart. 37, i.č. 335, 3. čs. sam. brigáda – Velitelství týlu, Válečný deník, 1945–11. 2. – 9. 4. 1945, zápisy z 30. a 31. března 1945.

¹² VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva 1. čs. brigády za měsíc duben 1945.

¹³ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 18, i.č. 181, Operační rozkazy dělostřelectva sboru 1945, Operační rozkaz č. 8 ze dne 1. dubna 1945.

večera osvobodily téměř 30 lipťovských vesnic a pokračovaly směrem na Ružomberok.¹⁴

Pro tuto fázi operací byl v prostoru severně od Váhu charakteristický hornatý terén, do jisté míry porostlý lesem, místy ještě pokrytý sněhem. Mnohá palebná postavení byla umístěna v nadmořské výšce 700 m. Přesuny protitankového dělostřelectva 1. čs. brigády do Bobrovce byly provedeny po neudržovaných cestách, v hlubokém blátě, přičemž bylo nutné překonat příkré stoupání. Tuto skutečnost i použití volských příprěží potvrzují i strohé poznámky v dobovém soukromém deníku Antona Takáče, v dubnu 1945 příslušníka 2. protitankového dělostřeleckého pluku v hodnosti rotmistra a ve funkci 1. důstojníka baterie. Ten si poznamenal „...*ťažký terén. 2. IV. Zas Bobrovček, kanóny ťaháme na vólach. 3. IV. Ďalší presun na vólach na útok cez Beňušovce.*“¹⁵ Divizní (protitankové) kanóny ráže 76 mm ze sestavy 2. protitankového dělostřeleckého pluku musely být taženy šesti páry volů, zatímco méně hmotné plukovní 120mm minomety¹⁶ III. oddílu 1. dělostřeleckého pluku byly zatím dopravovány jako dosud čtyřmi páry koní.¹⁷ Vzhledem k tomu, že 2. protitankový dělostřelecký pluk měl k 1. dubnu 1945 dočasně přiděleno 25 párů volů a 25 civilních osob, postačoval tento počet s malou rezervou právě k přepravě jedné baterie.¹⁸ Podobnou kapacitou příprěže v té době ostatně disponovalo i dělostřelectvo 4. čs. brigády, kterému bylo 31. března přiděleno 32 párů volů s odpovídajícím počtem poháněčů.¹⁹

U dělostřelectva 3. čs. brigády byla většina přidělených volských potahů odebrána sborovým ženijním praporem pro silniční práce,²⁰ takže k prvnímu výraznému nasazení volských příprěží došlo až 5. dubna po osvobození města Ružomberok. Čs. pěchota na čele se 4. úderným praporem sice vnikla do města a očistila jej od Němců, ale pak ji zabrzdl nepřátelský odpor u vstupu do soutěsky Váhu za městem. Postup brigádního dělostřelectva, které by ji mohlo poskytnout palebnou podporu, zastavil zničený most před Ružomberkem a stržená vozovka na pravém břehu řeky. Proto musela být sestavena dělostřelecká skupina v čele se štábním kapitánem Ivanem Jankem, která se skládala ze 4. baterie 4. protitankového dělostřeleckého pluku a jedné čtyř 122mm houfnic od 3. dělostřeleckého pluku. Ta se měla pokusit po horských cestách na pravém břehu obejít nepřátelský odpor a tím vyvrátit německou obranu. Osa postupu byla předběžně určena takto: Lisková – Martinček – Likavka – Valaská Dubová – Studničná – Komjatná a Komjatnianskou dolinou zpět k Váhu. Největší potíž vznikla už na polní cestě z Liskové do Martinčku, kam do té doby auta nikdy nevyjela, a rozměklá cesta polem a strmá stoupání si vyžádala volskou příprěž i masivní

¹⁴ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 8, i.č. 56, Válečný deník 1. čs. armádního sboru v SSSR, VI. část: od 26. 2. 1945 – 3. 4. 1945, zápisy z 31. března až 3. dubna 1945, VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – velitelství, kart. č. 8, i.č. 56, Válečný deník 1. čs. armádního sboru v SSSR, VII. část: od 4. 4. 1945 – 22. 5. 1945, zápisy z 4. dubna 1945.

¹⁵ Soukromá sbírka pana Viktora Mikloše, Osobní deník Antona Takáče z válečných let, kopie v archivu autora.

¹⁶ Přepravní hmotnost 76mm kanónu činila 1840 kg, přepravní hmotnost 120mm minometu jen 500 kg.

¹⁷ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva 1. čs. brigády za měsíc duben 1945.

¹⁸ VÚA-VHA Praha, f. SSSR XIb – 2. dělostřelecký pluk, kart. 2, i.č. 19, Válečný deník 2. dělostřeleckého pluku 1.1. – 18. 5. 1945, zápis z 1. dubna 1945.

¹⁹ Formování dělostřelectva 4. čs. samostatné brigády nebylo na přelomu března a dubna 1945 zcela dokončeno a používalo převážně hipomobilní trakci, přičemž vedlo ve stavu přesně 100 koní. V palebných postaveních mělo prozatím 12 ks minometů ráže 120 mm a 4 ks protitankových kanónů ráže 76 mm, nehledě na 16 minometů ráže 82 mm a tři 45mm protitankové kanóny. VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 55, i.č. 558, Operační hlášení dělostřelectva 4. čs. samostatné brigády (31.3. – 29. 4. 1945), Operační hlášení č. 9 ze dne 31. března 1945.

²⁰ VÚA-VHA Praha, f. SSSR VII – 3. čs. sam. brigáda, kart. 37, i.č. 335, 3. čs. sam. brigáda – Velitelství týlu, Válečný deník, 1945–11. 2. – 9. 4. 1945, zápis z 1. dubna 1945.

pomoc civilního obyvatelstva. Další postup přes Likavku do Valaské Dubové už proběhl bez problémů a výzbroj mohla být jako obvykle tažena za automobily Dodge a Studebaker.²¹ Skupina s jistými komplikacemi dosáhla Studničné i Komjatné a její útočné čelo, složené z opěšalých dělostřelců, opatrně sestoupilo podél potoka Komjatná až k Váhu, kde narazila na německou obranu. Protože v té době podél Váhu od východu pronikala i čs. pěchota, vnesl tento manévř mezi Němce zmatek a jejich obrana okamžitě zkolabovala. Dělostřelecká skupina zasáhla do boje pouze kulomety, protože terén nedovoloval dostatečně rychlé manévrování s kanóny. Přesto její velitel poté, co se spojil s vlastní pěchotou a obsadil nádraží ve Svošově, považoval celou akci za úspěšnou.²² Úsek Lisková-Martinček je jediným ověřeným případem, kdy v rámci 1. čs. sboru došlo k nasazení volské příprže i pro přesun 122mm houfnic s přepravní hmotností 2450 kg.

Během 6. dubna jednotky 1. čs. sboru pokračovaly po obou březích Váhu k soutoku s Oravou, tedy ve směru na Kraľovany. V oblasti asi 2 km východně od této obce zničené mosty a zatarasené silnice na krátkou dobu postup přerušily, nicméně nikoli nadlouho, protože čs. pěchota dokázala v pronásledování nepřitele pokračovat a vystoupit na horský masiv Velké Fatry jižně od toku Váhu.²³ Ani za této složité situace vojáci na hřebenech nezůstali bez podpory dělostřelectva, protože jeho motorizovaná část, byť zůstala v soutěsce na březích Váhu, dokázala vést palbu ve prospěch pěchoty až na hranici dostřelu.²⁴ Mezitím už hipomobilní část dělostřelectva 1. čs. brigády včetně 1. a 2. baterie 2. protitankového dělostřeleckého pluku s volskými přípržemi zahájila velmi náročný výstup z Lubochni na Lubochňanské sedlo v nadmořské výšce 762 metrů. Dělostřelci přitom využívali rozšířené turistické stezky, které byly upravovány jak ženisty, tak i silami místního obyvatelstva. Přesto sklonové poměry komunikace mezi Lubochní a Nolčovem zůstaly takové, že jeden 76mm kanón muselo táhnout 6 až 8 párů volů, kterým v jejich úsilí pomáhalo 15 až 20 vojáků. Vzhledem k využití většiny přepravní kapacity při těchto výkonech musela být větší část střeliva do hor vynesena civilisty. Postup vojáků 1. a 4. čs. brigády přes Velkou Fatru tak pokračoval bez jakékoli přestávky až k Turčianské Štiavničke.²⁵ Po severním břehu Váhu poté, co ženisté provizorně přemostili řeku Oravu, paralelně pronikala pěchota 3. čs. brigády až k obci Turany. Tuto část 1. čs. sboru už opět podporovala motorizovaná část dělostřelectva, která se do prostoru Kraľovany – Turany pronikla objízďkou po ose Ružomberok – Dolný Kubín – Kraľovany.²⁶ Díky rychlému přechodu Velké Fatry postoupily jednotky 4. čs. brigády až k Turčianskemu Svätému Martinu (dnes Martin) a 11. dubna ráno ve spolupráci s rumunskými jednotkami toto město osvobodily. Vojáci 1. čs. brigády a čelní části 3. čs. brigády o dvě hodiny později ovládli město Vrútky.²⁷

²¹ Automobily Dodge WC51/52 a Studebaker US6, dodávané do SSSR z USA v rámci smlouvy o půjčce a pronájmu (Lend-lease act) patřily ke špičce tehdejší techniky. Byly vybaveny motorem o výkonu 92, resp. 95 k.s. KAŠČEJEV, L. B. - V. A. REMINSKIJ. *Avtomobili lend-liza*. Charkov : ATF, 1998, s. 23 a 38.

²² VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 54, i.č. 556, Měsíční hlášení dělostřelectva 3. čs. samostatné brigády o činnosti vlastního i nepřátelského dělostřelectva. 1945: leden–duben. Hlášení o činnosti děl. skupiny škpt. Janka v horách záp. Ružomberoka dne 5. dubna 1945.

²³ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva 1. čs. brigády za měsíc duben 1945.

²⁴ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 49, i.č. 521, Válečný deník velitelství dělostřelectva 1. čs. sboru od 1. 1. 1945 – 17. 5. 1945, zápisy z 4. až 11. dubna 1945.

²⁵ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva 1. čs. brigády za měsíc duben 1945.

²⁶ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 49, i.č. 521, Válečný deník velitelství dělostřelectva 1. čs. sboru od 1. 1. 1945 – 17. 5. 1945, zápisy z 4. až 11. dubna 1945.

²⁷ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 8, i.č. 56, Válečný deník 1. čs. armádního sboru

Situace se rychle nevyvíjela pouze na frontě, ale i v týlu. V době, kdy bojové jednotky 1. čs. sboru postupovaly z Liptova na Turiec, došlo i k významnému zlepšení zásobovací situace včetně významného zkrácení zásobovacích tras. Dne 3. dubna dorazilo hlášení velitele sborového silničního praporu štábního kapitána Jana Jeníka, oznamující, že mosty v Chorostě na silnici Michalovce – Košice už byly obnoveny a most v obci Podčičeva bude hotov do tří dnů. O čtyři dny později, 8. dubna, přišla na štáb týlu 1. čs. sboru zpráva, že vzhledem k přestavbě železniční trati Zagórz – Humenné na standardní evropský rozchod budou transporty se zásobami pro čs. jednotky vykládány ve stanici Zagórz nebo Krosno. Ta byla naštěstí vetována dalším nařízením týlu 4. ukrajinského frontu, kterým bylo stanoveno jako vykládací stanice 1. čs. sboru od 10. dubna 1945 nádraží Sucha [Přesněji Sucha Beskidzka, což je železniční stanice asi 45 km jihozápadně od Krakova – pozn. aut.].²⁸ Zásobovací trasa se tím zkrátila z původních 250 km na pouhých 125 km, což znamenalo také snížení počtu nákladních automobilů, které zásobování zajišťovaly. Kromě toho, počet automobilů dosud velmi špatně vybavené 4. čs. brigády doplnilo 25 zcela nových studebakerů.²⁹ Také stav jejího dosud budovaného dělostřelectva se dařilo pozvolna naplňovat i koňmi pro jeho hipomobilní část.³⁰ Některé příčiny neradostné situace z konce března byly tedy do jisté míry odstraněny.

Bojová činnost samozřejmě pokračovala ve značné intenzitě. Okolo poledne 11. dubna, bezprostředně po osvobození Vrútek, postoupila volskými příprěžemi tažená 2. baterie 2. protitankového dělostřeleckého pluku na severozápadní okraj města. Zde vybudovala pozorovatelnu a zaujala palebné postavení, které zajišťovalo čelní postavení pěchoty a zároveň plnilo úlohu protitankové uzávěry soutěsky Strečno před případným výpadem německé obrněné techniky. Z pravého břehu Váhu pak soutěsku kryla i motorizovaná 3. baterie 2. dělostřeleckého pluku. Poloha 2. baterie a jejich příprěží nezůstala nepříteli dlouho utajena, protože už 12. dubna byli zabiti [velmi pravděpodobně dělostřeleckou palbou – pozn. aut.] tři volí a jeden byl zraněn. Hned další den tuto ztrátu nahradily dva nové páry i s poháněči.³¹ Pozice baterie na okraji Vrútek byla stále důležitá, protože 14. dubna zde vznikl protitankový obranný uzel, přičemž ke 2. baterii byl přidělen ještě jeden 76mm kanón od 1. baterie, devět 45mm protitankových kanónů pěších praporů a tři velkorážné protiletadlové kulomety.³²

V těchto dnech se čs. pěchota pokoušela z chodu překonat Malou Fatru obdobně, jak se před několika dny podařilo ve Velké Fatře. Už 12. dubna postoupili pěšáci 3. čs. brigády v obtížném terénu sněhem, často až 2 m hlubokým, na východní svahy hory Polom, k hoře Úplaz, na kótu 1176 a do prostoru západně hory Grůň. Pak Němci přešli do protiútoků a čs. postup zastavili. Vojáci 1. čs. brigády se sice dostali na jižní svahy Grůně a k hoře Sucharová, nicméně vzrůstající nepřátelský odpor nakonec zabrzdil i je. Prapory 4. čs. brigády do-

v SSSR, VII. část: od 4. 4. 1945 – 22. 5. 1945, zápisy z 11. dubna 1945.

²⁸ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – týl, kart. 13, i.č. 108, Válečný deník 1. čs. armádního sboru – týl, 1945–duben, zápisy z 3. a 8. března 1945.

²⁹ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – týl, kart. 17, i.č. 128, Přílohy k válečnému deníku 1. čs. armádního sboru–týl, 1945–duben I. část, příloha č. 26 – Týlový rozkaz č. 0014 ze dne 8. dubna 1945.

³⁰ Zatímco dne 1. dubna mělo dělostřelectvo 4. čs. brigády rovnou stovku koní a žádná motorová vozidla, 27. dubna disponovalo už 262 koňmi, 2 automobily Willys a 7 Studebakery. VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. č. 55, i.č. 558, Operační hlášení dělostřelectva 4. čs. samostatné brigády (31. 3. – 29. 4. 1945), Operační hlášení č. 9 z 1. dubna 1945 a č. 30 z 27. dubna 1945.

³¹ VÚA-VHA Praha, f. SSSR XIb – 2. dělostřelecký pluk, kart. 2, i.č. 19, Válečný deník 2. dělostřeleckého pluku 1.1. – 18. 5. 1945, zápisy z 12. a 13. dubna 1945.

³² VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Činnost vlastního dělostřelectva v operaci Vrútky.

kázaly překročit celý hřbet a až večer narazily na protivníkovy síly východně obcí Kunerad a Kamenná Poruba. Ani 13. dubna se situace čs. jednotek výrazně nezměnila. I když část polních praporů bojovala na západních svazích Malé Fatry, v jejich týlu nadále zůstávaly nedobyté vrcholy Polomu, Grůně, Úplazu a několika dalších výšin, střežících vstup do soutěsky Váhu v prostoru Strečna. Ráno 14. dubna už pěchota vzhledem k nedostatku střeliva musela útočnou činnost přerušit. Pokus překonat Malou Fatru z chodu se nezdařil a bylo jasné, že pokračovat bude možné až po zabezpečení dostatečných zásob a jen s přímou podporou dělostřelectva.³³

Proto už 13. dubna obdržel 3. dělostřelecký pluk rozkaz velitele dělostřelectva sboru plukovníka Alfréda Ressela, aby během dne a noci na 14. dubna zaujala jeho 4. baterie 120mm minometů palebné postavení na horské cestě poblíž kóty 904. Vzhledem k nevyjasněné situaci na bojišti v okolí kóty 1176 byl přesun s pomocí koňských spřežení možný až 14. dubna dopoledne. Později se jedna minometná četa vysunula až do prostoru mezi vrcholy hory Minčol (kóta 1364) a Úplaz (kóta 1304).³⁴

Současně s minomety dopravily volské příprěže na stejná místa i četu 76mm kanónů, vyčleněnou ze 4. baterie, kompletní 5. baterii 4. protitankového dělostřeleckého pluku a čtyři děla ráže 45mm. Jejich palebným úkolem byla pochopitelně přímá střelba pro podporu pěchoty na hřebenech. Dobový zápis zachytil atmosféru těchto dnů takto: „Četa 4. bat. vytažena po velké námaze po strmých, jen částečně upravených a proházených cestách a terénem desetispřežím volů na kótu 1304. 5. bat. má děla na výškových postaveních na kótě 904. ... Doprava munice a stravy je velmi obtížná.“³⁵

Na hřebeny Malé Fatry se pomocí volských příprěží dostala i část dělostřelectva 1. čs. brigády. Příprava a přesun proběhly v několika fázích. Dne 16. dubna se uskutečnil průzkum cesty přes kótu 904 na kótu 1176, tedy trasy, kudy před třemi dny postupovalo i dělostřelectvo 3. čs. brigády.³⁶ O den později se na kótu 1176 s třemi 76mm děly dostala 2. baterie 2. protitankového dělostřeleckého pluku, která měla k dispozici 33 párů volů. Postavení na kótě 1176 posílilo 19. dubna i jedno dělo 3. baterie, která prozatím neměla dostatečný počet příprěží pro přesun do hor.³⁷ Toho dne 2. baterie zahájila přímou palbu na vrcholy Grůně a Polomu. Stejný palebný úkol plnila i v dalším období, přičemž od 21. dubna byla podřízena veliteli dělostřelectva 3. čs. brigády, který ji téměř ihned udělil pochvalu za úspěšnou činnost. V dalším období byla jedna četa 2. baterie vysunuta dále tak, aby mohla ostřelovat prostor cesty Višňové–Varín.³⁸ Také 1. čs. brigáda dokázala do hor umístit i 120mm minomety, konkrétně 7. baterii 1. dělostřeleckého pluku. Ačkoli se nedochovalo o její činnosti mnoho podrobností, je jisté, že: „...doprava... do téměř 1200 m výšky byla možná jen za krajního napětí všech sil. Doprava střeliva a stravy děje se za pomoci nosičů a za vydatného použití volských potahů.“³⁹

³³ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 8, i.č. 56, Válečný deník 1. čs. armádního sboru v SSSR, VII. část: od 4. 4. 1945 – 22. 5. 1945, zápisy z 12. – 14. dubna 1945.

³⁴ VÚA-VHA Praha, f. SSSR XIc – 3. dělostřelecký pluk, kart. 1, i.č. 8, Válečný deník velitelství 3. dělostřeleckého pluku 15. 12. 1944 – 22. 4. 1945, zápisy z 13. až 15. dubna 1945.

³⁵ VÚA-VHA Praha, f. SSSR XIc – 4. dělostřelecký pluk, kart. 3, i.č. 40, Válečný deník velitelství 4. DPTPL – 2. část od 16. 1. – 25. 5. 1945, zápisy z 13. až 15. dubna 1945.

³⁶ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva v operaci Vrútky.

³⁷ VÚA-VHA Praha, f. SSSR XIb – 2. dělostřelecký pluk, kart. 2, i.č. 19, Válečný deník 2. dělostřeleckého pluku 1.1. – 18. 5. 1945, zápisy z 17. až 19. dubna 1945.

³⁸ Dobový dokument dokonce zaznamenal, že v prostoru cesty Višňové – Varín bylo zabito šest Němců. VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva v operaci Vrútky.

³⁹ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva

Zřejmě největší počet hlavní dokázalo do hor postupně dopravit dělostřelectvo 4. čs. brigády, které ve dnech 16. až 21. dubna umístilo na hřebeny celkem 10 minometů ráže 120 mm od 7. a 8. baterie 6. dělostřeleckého pluku a 11 kanónů ráže 76 mm, které patřily ke 2., 4. a 6. baterii 7. protitankového dělostřeleckého pluku. Konečné rozmístění k 26. dubnu bylo následující: dvě minometné baterie o čtyřech hlavních byly soustředěny v prostoru severně hory Úplaz, jeden osamělý minomet působil z postavení na kótě 894 a druhý osamělý minomet z postavení asi 800 m jihovýchodně od kóty 1009 Motušková. Dvě protitankové baterie se nacházely na hoře Velká Lúka (kóta 1477), což je nejvyšší vrchol Malé Fatry na jih od soutěsky Strečno. Zbývající tři kanóny nekompletní 6. baterie stály v palebných postaveních severně hory Úplaz.⁴⁰

Činnost dělostřelectva přepraveného volskými potahy se ukázala jako velmi přínosná. Už 22. dubna se pěchota 4. čs. brigády definitivně zmocnila hory Polom, a po počasím vynucené přestávce 23. a 24. dubna, kdy pro špatnou viditelnost nebylo možné vést přímou palbu, obnovila útočnou činnost, načež 25. a 26. dubna ovládl 5. pěší prapor vrchol a severní svahy hory Grůň, jakož i dalších důležitých kót.⁴¹ Na konci měsíce jednotky 1. čs. sboru prorazily k západním okrajům lesů východně obcí Turie a Višňové a za velmi účinné podpory dělostřelectva očistily od nepřítelů strečnianskou soutěsku, přičemž bylo zabito a zraněno, zejména dělostřeleckou palbou, několik set nepřátelských vojáků a důstojníků. Českoslovenští vojáci tak stanuli před Žilinou.⁴²

Poznátky o činnosti dělostřelectva při překonání německé obrany na Malé Fatře a před Žilinou ostatně zachytil dobový dokument následovně: „*Místní operace v horách na levém břehu Váhu u soutěsky Strečno byly účinné podporovány skupinou přímé podpory. ... Bylo použito několika neortodoxních metod střelby a nezvyklých dopravních prostředků. Přesun dvou oddílů minometných a dvou baterií 76 mm,⁴³ kanónů 45 mm a přísun střeliva na vrcholy hor pomocí volských potahů, byl výtečný výkon a bez dělostřelectva by nebylo možné rozrušit silnou nepřátelskou obranu na Polomu a Grůni. Úspěšná přímá střelba na nepřátelskou baterii na dálku 9 km, použitím děl 76 mm se též vymyká předpisům o jejich využití.*“ Zároveň ale upozorňoval, že: „*Volské potahy, jichž bylo užito k zatažení děl do hornatého terénu v prostoru Úplaz je řešení místní, jež se sice dobře osvědčilo, ale pro normální přesuny nepřichází v úvahu.*“⁴⁴

Úloha volských přepřeží u 1. čs. armádního sboru na přelomu dubna a května skončila. Baterie kanónů a minometů sestoupily z vrcholů Malé Fatry do údolí Váhu. Motorizovaná a hipomobilní část dělostřelectva se v té době už přemísťovala po ose Považská Bystrica – Púchov – Mestečko k moravské hranici. Ačkoli zvířata i jejich poháněči vykonali pro dělostřelce velké množství práce, zápis o propuštění ze služeb 1. čs. sboru a snad i jakési poděkování se dochovalo pouze v písemnostech 2. protitankového dělostřeleckého pluku. Jeho deník zaznamenal, že „*2. baterii, která se přemísťovala volskými potahy, vyslány na-proti automobily, takže se sloučila se plukem a volské potahy byly propuštěny. Baterie jich používala déle než měsíc a vykonali tito užitečný kus práce, jelikož neschůdné cesty, po*

1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva 1. čs. brigády za měsíc duben 1945.

⁴⁰ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 55, i.č. 558, Operační hlášení dělostřelectva 4. čs. samostatné brigády (31. 3. – 29. 4. 1945), Operační hlášení č. 17 až č. 29 ze období 15. až 26. dubna 1945.

⁴¹ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 8, i.č. 56, Válečný deník 1. čs. armádního sboru v SSSR, VII. část: od 4. 4. 1945 – 22. 5. 1945, zápisy z 22. – 26. dubna 1945.

⁴² VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva 1. čs. brigády za měsíc duben 1945.

⁴³ Nejde o úplně přesný údaj. Skutečné počty byly o něco vyšší, zejména u 76mm baterií.

⁴⁴ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva v operaci Vrútky.

*nichž baterie musela se přesouvat, byly pro motorová vozidla naprosto nesjízdná.*⁴⁵ Konec jejich úlohy nejspíše překrylo vysoké tempo postupu od Váhu až do Prahy, nedávající možnost v těchto dnech pořizovat obsáhlé zápisy. Neznamená to však, že by si účastníci dubnového tažení od Liptovského Sv. Mikuláše k Žilině neuvědomovali, jak jim zvířata pomáhala, jak společně s nimi snášela veškerý nedostatek, drsné horské podmínky a jak některá přicházela i o život. Bývalý velitel dělostřelectva 3. čs. brigády Vilém Sacher si více než tři desítky let po válce vybavil smutný pocit při pohledu na zvířata, která se dostala až pod horu Úplaz: „*Šedesát volků. Vytáhli kanóny a minomety na hřebeny Malé Fatry, nyní trpí a zvolna umírají hladem a zimou. Patří k brigádě a musejí zůstat na frontě. Bez nich by bylo dělostřelectvo nepojízdné. ... Při pohledu na zmučené volky, jejich nelitostný osud a bezmeznou trpělivost jsem si pomyslel, že i oni musejí mít duši.*“⁴⁶

Ačkoli uvedená vzpomínka působí značně senzitivně a pesimisticky, bylo o zvířata postaráno přeci jen o něco lépe. Byť poměry v horách panovaly mnohdy opravdu špatné, zpravidla nedocházelo k nejhorsšímu. Svědčí o tom i zpráva o činnosti dělostřelectva 1. čs. brigády za měsíc duben 1945: „*Voli používaní 2. dělostřeleckým plukem často onemocněli, anebo po osmi až desetidenním používání v horách byli tak sešlí, že museli být vyměněni. Jelikož ve Vrutkách, Turčianském Sv. Martině a nejbližších vesnicích všichni voli byli zmobilizováni, nutno bylo tyto dopravovat z vesnic vzdálených 35-40 km. Několikrát, když byla nutná potřeba, byli jsme nuceni dopravovat voly na studebakerech.*“⁴⁷ Pro představu může posloužit i údaj o doplnění či vystřídání vyčerpaných a nemocných zvířat u dělostřelectva 3. čs. samostatné brigády. Příslušníci brigádního proviantního skladu četař Vilém Immergut a desátník Singer jen během 9. dubna opatřili 63 párů volů a koní, 16. dubna pak dalších 26 párů volů, které byly přiděleny ke 4. protitankovému dělostřeleckému pluku.⁴⁸

Nedostatek píce, který propukl již několik dní po rychlé „násilné mobilizaci“ přípreží, se jednotky snažily odstraňovat vlastními silami už na začátku dubna.⁴⁹ S tím, že přípreže zmobilizované v polovině dubna budou u 1. čs. sboru pravděpodobně působit po delší dobu, se počítalo a majitelé byli instruováni, aby vzhledem ke všeobecnému nedostatku na frontě s sebou vzali krmivo pro zvířata a proviant pro sebe na pět dní. Zároveň někteří týloví a dělostřelečtí důstojníci brigád složitě jednali o záležitostech stravy a krmiva s týlem sboru. Ačkoli zde vždy narazili na nepochopení, podařilo se nakonec pro voly i poháněče některé produkty nejrůznějšími cestami opatřit, nicméně na vrub vlastní brigády. Ilustrují to záznamy z nesnadných jednání poručíka JUDr. Marka Rosenthala, přednosta 3. oddělení (zásobování proviantem a krmivem) týlu 3. čs. brigády: „*Potom byl na velitelství týlu sboru, kde chtěl zařídit stravování civilů a volů podle přípisu náčelníka štábu. Tento případ*

⁴⁵ VÚA-VHA Praha, f. SSSR XIB – 2. dělostřelecký pluk, kart. 2, i.č. 19, Válečný deník 2. dělostřeleckého pluku 1. 1. – 18. 5. 1945, zápis z 3. května 1945.

⁴⁶ SACHER, Vilém. *Krvavé Velikonoce*. Toronto : Sixty-Eight Publishers, Corp., 1980, s. 258. V této knize, která je spíše válečným románem, se objevují i některé nesprávné informace, týkající se volských přípreží, jako například jejich výskyt už ve dnech 6. až 12. února 1945, kdy do provedení „násilné mobilizace“ zbývalo ještě sedm týdnů.

⁴⁷ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor í, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva 1. čs. brigády za měsíc duben 1945.

⁴⁸ VÚA-VHA Praha, f. SSSR VII – 3. čs. sam. brigáda, kart. 37, i.č. 335, 3. čs. sam. brigáda – Velitelství týlu, Válečný deník, 1945–11. 2. – 9. 4. 1945, zápisy z 9. a 16. dubna 1945. [Deník reálně veden do 7. 5. 1945 – pozn. aut.]

⁴⁹ Například u 2. baterie 2. dělostřeleckého pluku, kde se o tom, že: „*Jsme byli pro seno pro voly, kteří nám tahají kanóny*“. VÚA-VHA Praha, f. SSSR XIB – 2. dělostřelecký pluk, kart. 3, i.č. 23, Válečný deník 2. baterie 2. dělostřeleckého pluku od 22. 3. do 22. 5. 1945, zápisy ze 7. dubna 1945.

také byl už domluven s velitelstvím sboru. Pobočník velitele týlu sboru [kapitán Edmund Markovič – pozn. aut.], nevpustil poručíka Dr. Rosenthala k veliteli s poukazem na to, že je přepracován a velmi nervózní. Dále zajel na štáb, kde referoval náčelníkovi štábu [náčelník štábu 3. čs. brigády štábní kapitán Stanislav Vik – pozn. aut.], že sice nemluvil s velitelem týlu sboru a z toho důvodu nemohl zaříditi stravování a krmení, ale že je ochoten sám vydat proviant mimo cukru a tabáku civilům. Dále navrhoval, aby denně byly vysílány 2-3 povozky, které by zabíraly krmivo. Náčelník štábu ho v této záležitosti odkázal na náčelníka štábu dělostřelectva [náčelník štábu dělostřelectva 3. čs. brigády kapitán Bedřich Ornstein – pozn. aut.], se kterým se poručík Dr. Rosenthal domluvil, že každý den pošle 3 povozky pro krmivo a že poručík Dr. Rosenthal denně na hlavu vydá 3 kg ovsa.“ Jednání pokračovalo i další den, kdy poručík Dr. Rosenthal „byl u velitele týlu sboru s náčelníkem štábu dělostřelectva [kapitánem Ornsteinem – pozn. aut.] ohledně stravování civilních osob a krmiva pro 142 voly a 20 koní. Velitel týlu sboru odmítl žádost náčelníka štábu dělostřelectva s tím, že on dal k dispozici tunu ovsa a všechno ostatní je záležitostí velitelství týlu brigády a ať si to krmí z černých zásob. Proviantní brigády [proviantní důstojník 3. čs. brigády podporučík Šalomon Hollender – pozn. aut.] osobně dal náčelníkovi štábu dělostřelectva následující návrh: Ať dá další tunu ovsa, seno jsem ochoten těžiti vlastními prostředky dělostřelectva z místních zdrojů. Pro civilní osoby dávám veškeré produkty mimo cukru, tabáku a tuku.“⁵⁰

Na odmítavý postoj orgánů týlu sboru narazili i dělostřelci 1. čs. brigády. Zvolili si ještě těžší řešení a zásobování krmivem a dávkami pro vozky šlo přímo na úkor dělostřeleckých pluků.⁵¹ Například u 2. baterie 2. protitankového dělostřeleckého pluku vzali od konce první dubnové dekády všechny poháněče do stavu živých, přičemž se v některých dnech jednalo o více než tři desítky osob, takže stav této hospodářské setniny vzrostl z 60 na 93 živých osob.⁵²

V záležitosti péče o příprěže se nejednalo pouze o krmivo, ale také zdravotní stav dobytka byl lékařsky opakovaně sledován, což dokládají například zjištění šefveterináře 1. čs. brigády nadporučíka Rudé armády M. I. Havriščuka, který už 4. dubna v obci Hybe ze 100 kusů volů odmítl převzít 20 párů nakažených slintavkou a kulhavkou,⁵³ v obci Východná zjistil téhož dne stejné nemoci u 15 párů a u dalších 18 zvířat opuchlé nohy po předchozích náročných výkonech, takže je osvobodil od dalších prací na pět až sedm dní,⁵⁴ nebo zjištění veterináře 1. dělostřeleckého pluku, který v průběhu dubna odhalil, že 14 párů volů trpí slintavkou. Tyto voly ihned odeslal domů, zároveň však vyjádřil znepokojení, že mezitím mohly být nakaženy i další příprěže. To se naštěstí v dalších dnech už velmi pravděpodobně nepotvrdilo, protože o tom dokumenty už mlčí.⁵⁵

Týloví důstojníci museli samozřejmě řešit i majetkové otázky v souvislosti s úmrtím zvířat. Zatím jediný známý případ ztráty čtyř volů na severozápadním okraji Vrútek zde dne

⁵⁰ VÚA-VHA Praha, f. SSSR VII – 3. čs. sam. brigáda, kart. 37, i.č. 335, 3. čs. sam. brigáda – Velitelství týlu, Válečný deník, 1945–11. 2. – 9. 4. 1945, zápisy z 16. a 17. dubna 1945. [Deník reálně veden do 7. 5. 1945 – pozn. aut.]

⁵¹ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva v operaci Vrútky.

⁵² VÚA-VHA Praha, f. SSSR XIb – 2. dělostřelecký pluk, kart. 3, i.č. 23, Válečný deník 2. baterie 2. dělostřeleckého pluku od 22. 3. do 22. 5. 1945, zápisy z 9. až 23. dubna 1945.

⁵³ VÚA-VHA Praha, f. SSSR V – 1. čs. sam. brigáda, kart. 47, i.č. 704, 1. čs. brigáda – 5. oddělení štábu, 4. oddělení týlu, korespondence obyčejná bez č.j. 1945, Miestny Národný výbor vo Východnej – potvrdenie.

⁵⁴ Tamtéž, Národný výbor v Hybiach, č.j. 106/1945 – potvrdenie.

⁵⁵ VÚA-VHA Praha, f. SSSR IV – 1. čs. arm. sbor, kart. 53, i.č. 543, Měsíční zprávy o činnosti dělostřelectva 1. čs. samostatné brigády v SSSR, Zpráva o činnosti dělostřelectva 1. čs. brigády za měsíc duben 1945.

12. dubna administrativně vypořádal velitel týlu 1. čs. samostatné brigády štábní kapitán Václav Beran. Hned o den později sepsal pro intendanci 1. čs. armádního sboru žádost o nahrazení škody. Uvedl v ní tyto podrobnosti: „*Pan Miloš Bače, Nolčovo čís. 54 a pan Jano Vojt Brocník, Nolčovo čís. 49 dali 2. děl. pluku 1. čs. sam. brigády k dispozici na práci po 2 volech. Voli byli u 2. děl. pluku na práci od 8. 4. 1945 do 12. 4. 1945.*

Při děl. [ostřelecké] palbě byli tito voli zabiti. Jednoho vola odebral jeden z prov. [iantních] důstojníků voj. tělesa podléhajícího sboru – Nosek⁵⁶ – na maso. Maso z ostatních 3 volů bylo podle údajů majitelů shledáno nepoživatelným. Majitelé volů mají o ztrátě stvrzenky.“⁵⁷

Soupisem péče o volské příprže a majetkové záležitosti okolo nich by mohla tato práce o neobvyklém a na první pohled raritním nasazení zvířat v řadách dělostřelectva 1. čs. armádního sboru skončit. Nicméně pro úplnost stojí za to upozornit na méně známou skutečnost, a to, že volská spřežení v té době fungovala i na druhé straně fronty. Použití hovězího dobytka jako tažné síly z důvodu úspory nedostatkového paliva je totiž fotograficky zdokumentováno u některých jednotek německé Luftwaffe na jaře 1945, například u štábu II. skupiny stíhací eskadry JG 301. Zde volská spřežení, jako ostatně i jinde, sloužila k přepravě letounů typu Focke-Wulf Fw 190 od hangárů či stojánek ke vzletové dráze.⁵⁸

Autor děkuje za pomoc při sběru podkladů Mgr. Tomáši Hofírkovi (Muzeum SNP Banská Bystrica), manželům Viere a Viktoru Miklošovým, panu Janu Railovi, Mgr. Michalu Rakovi, PhD. (Československá obec legionářská Praha) a Bc. Romanu Štérovi (Národní archiv Praha).

M. KOPECKÝ: DER EINSATZ VON OCHSENGESPANNEN BEI DER ARTILLERIE DES 1. TSCHECHOSLOWAKISCHEN ARMEEKORPS IM FRÜHJAHR 1945

An der Wende von März zu April 1945 herrschte bei den Einheiten des 1. tschechoslowakischen Armeekorps ein Mangel an Transportmitteln, dem zudem Schwierigkeiten auf den Verbindungswegen zwischen der Entladestation Humenné und dem Frontabschnitt bei Liptovský Svätý Mikuláš hinzukamen. Es war zudem klar, dass im Rahmen der geplanten Offensive entlang der Waag ein Teil der tschechoslowakischen Artillerie die Gebirgskämme der Großen und Kleinen Fatra ausschließlich über Gebirgspfade überwinden musste. Auf Befehl des Korpskommandeurs mobilisierten daher die Offiziere der rückwärtigen Dienste in kurzer Zeit rund 200 Ochsespanne (Hilfsgespanne). Dank des Einsatzes der Zugtiere und ihrer zivilen Treiber konnten Dutzende 76-mm-Panzerabwehrkanonen sowie 120-mm-Mörser bis in Höhen von über 1400 m über dem Meeresspiegel transportiert werden. Mit der Mobilisierung einer derart großen Anzahl von Tieren und zivilen Treibern traten erhebliche Versorgungsprobleme hinsichtlich Futter und Verpflegung auf, die von den Offizieren der rückwärtigen Dienste des Korps und der Brigaden zu bewältigen waren. Erschöpfte und erkrankte Tiere mussten zudem häufig ausgetauscht werden. Nach Beginn des Vormarsches des 1. tschechoslowakischen Armeekorps in Richtung Mähren wurden sämtliche Tiere sowie ihre Treiber aus dem Armeedienst entlassen. Die Arbeit basiert auf einer Synthese von Dokumenten aus dem Militärischen Zentralarchiv – Militärhistorischen Archiv in Prag sowie weiteren relevanten Quellen.

⁵⁶ Pravděpodobně Samuel Nosko, v dubnu 1945 v hodnosti kapitána hospodář týlu 1. čs. armádního sboru

⁵⁷ VÚA-VHA Praha, f. SSSR V – 1. čs. sam. brigáda, kart. 44, i.č. 646, 1. čs. brigáda – 5. oddělení štábu, korespondence č.j. 273-824, 9. 6. 44 – 15. 6. 45, č.j. 661 Věc: Náhrada za voly.

⁵⁸ FORSYTH, Robert. *Jagdwaaffe-Defending The Reich 1944-45*. Burgess Hills : Classic Publication, 2007, s. 261.



Čtyři páry volů právě dopravily pod horu Úplaz (kóta 1304) polní kuchyni. Nyní se osmispřeží rozpojilo a zvířata jsou odváděna do bezpečí. Kromě vojáků jsou dobře viditelní i civilní poháněči, například muž v klobouku uprostřed snímku. Autorem fotografie, která vznikla okolo 20. dubna 1945, byl generál Oldřich Španiel. (VÚA-VHA Praha)



Na Úplazu vznikla tato fotografie zachycující vysoké důstojníky 1. čs. armádního sboru. Zleva: zástupce velitele 4. čs. brigády podplukovník Jozef Tóth, velitel 4. čs. brigády plukovník Mikuláš Markus, velitel 1. čs. brigády brigádní generál Oldřich Španiel, velitel 1. čs. sboru (od 6. dubna 1945) brigádní generál Karel Klapálek, velitel 3. čs. brigády podplukovník Jaroslav Selner a velitel dělostřelectva 3. čs. brigády podplukovník Vilém Sacher. Pečlivý pozorovatel si určitě povšimne, že zhruba uprostřed snímku (za hlavou generála Španiela) se na první jarní trávě pase jeden odpočívající volek z přípráže. (VÚA-VHA Praha)

Seznam použitých pramenů a literatury/ List of references and literature

Primární zdroje/ Primary sources

Archivy a archivní prameny/Archives and archives sources

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, fondy:

SSSR IV – 1. čs. armádní sbor v SSSR;

SSSR IV – Týl 1. čs. armádního sboru v SSSR;

SSSR V – 1. čs. samostatná brigáda v SSSR;

SSSR VII – 3. čs. samostatná brigáda v SSSR;

SSSR XIb – 2. dělostřelecký pluk;

SSSR XIc – 3. dělostřelecký pluk;

SSSR XId – 4. dělostřelecký pluk.

Soukromá sbírka pana Viktora Mikloše.

Sekundární zdroje / Secondary sources

Monografie a sborníky jako celek / Monographs

ČEJKA, Eduard – KLÍPA, Bohumil. *Za svobodu Československa – Svoboda se zrodila v boji*, svazek III. Praha : Naše vojsko, 1960.

FORSYTH, Robert. *Jagdwaffe-Defending The Reich 1944-45*. Burgess Hills : Classic Publication, 2007.

KAŠČEJEV, L. B. - V. A. REMINSKIJ. *Avtomobili lend-liza*. Charkov : ATF, 1998.

SACHER, Vilém. *Krvavé Velikonoce*. Toronto : Sixty-Eight Publishers, Corp., 1980.

O autorovi /About the author

Ing. Milan Kopecký

Československá obec legionářská, z.s.

Sokolská 33, 120 00 Praha 2, Česká republika

e-mail: milan34.kopecky@seznam.cz

<https://orcid.org/0009-0002-6064-0977>